دریچه

«الزویر» چیست؟

■ «الزویر» نـام یکی از اولین‌هـا و بزرگ‌ترین‌های دنیای نشر اسـت که به چاپ مجلات علمی و شرح وقایع علمی می‌پردازد و در این راه نامدارانی همچون اسکالیجر، گالیله، اراسموس و دکارت با این موسسه همکاری‌داشته‌اند.

محل اصلی موسسه در آمستردام، مرکز هلند قرار دارد، اما فعالیت موسسه به کشور مبدا محدود نیست، بلکه در کشورهای آمریکا و انگلستان هم فعالیت‌های مهمی را دنبال می‌کند.

بنیانگذار موسسـه، «لوییس الزویر» این تجارت را در سـال ۱۵۸۰ میلادی شـروع کرد. این خاندان از دیرباز در کشـور هلند به امر فروش و چاپ کتاب اشتغال داشته‌اند. با این همه سازمان امروزی الزویر در سال ۱۸۸۰ میلادی تاسیس شد و تولیدات اولیه آن را ژورنال لاسنت، سل و کتاب‌هایی شامل آناتومی گری و ساینس دایرکت که مجموع ژورنال‌های الکترونیکی بود، تشـکیل می‌داد و در حال حاضر الزویر داده‌های اینترنتی خود را با نام اسکوپوس ارایه کرده است.

این موسسـه، به عنوان یک ناشـر چند رسانه‌ای پیشرو، پیشـتاز ارایه اطلاعات علمی و بهداشتی در دنیاسـت که بیش از ۲۰۰هزار محصـول و خدمت، شامل مجله، کتاب، محصولات و خدمات الکترونیکی و پایگاه‌هـای اطلاعاتـی، ارایه می‌دهـد و به بیش از ۳۰میلیون دانشـمند، دانشـجو و متخصص عرصه بهداشـت و اطلاعات در سرتاسر دنیا خدمت‌رسانی می‌کند. مرکز ثقل فعالیت موسسه الزویر انتشار کتاب و مجله علمی است و جالب توجه اینکه قدمت تقویت فرآیند پذیرش مقالات در انتشـارات این موسسه از ۱۳۰ سال گذشته است.

دفتر مرکزی کمپانی الزویر در آمستردام هلند بیش از هفت‌هزار نفر از ۲۴ کشور جهان را در استخدام دارد و به واسطه تحویل موثق و معتبر مطالب تکنولوژیک نوظهور، محرک نوآوری افراد در دستیابی به نیازهای آنهاست.

الزویـر محصولات و خدمات خـود را در قالب دو بخش «علم و تکنولوژی» و «علوم بهداشتی» عرضه می‌کند. این موسسـه در عرصه علـم و تکنولوژی از خدمات بیش از ۱۰میلیون پژوهشگر از ۴۵۰۰موسسه تحقیقاتـی دولتـی و دانشـگاهی، آزمایشـگاه‌های تحقیقاتـی، کتابخانه‌هـا، پژوهشـگران، مولفـان و ویراستارها در ۱۸۰ کشور و در عرصه علوم بهداشتی از ۲۰میلیون متخصص بهداشت، دانشجو، پژوهشگران پزشـکی، شـرکت‌های داروسازی، بیمارسـتان‌ها و موسسه‌های تحقیقاتی برخوردار است که اسناد این عده از همکاران در قالب ۳۵ زبان زنده دنیا در اختیار الزویر قرار می‌گیرد.

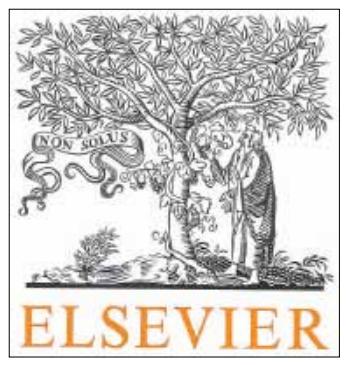

الزویـر نزدیک به دوهزار مجلـه و ۲۰هزار کتاب منتشـر می‌کند و از طریق سـرویس‌های اطلاعاتی الکترونیکـی پیشـرو نظیـر «science direct» و «academicpress» که اولی امکان دسترسی کاربران را بـه حدود دوهزار مجله علمی، فنی و پزشـکی، به صورت تمام متن و بیش از ۵۹میلیون چکیده مقالات علمی فراهم می‌کند و ارتباط با مقالات بیش از ۱۲۰ ناشـر دیگر را امکان‌پذیر می‌سازد و دومی، حدود ۶۰ سال است که اطلاعات مورد نیاز دانشمندان، محققان، مهندسـان و متخصصان در صنعت و دانشگاه را ارایه می‌دهد و مشتمل بر بیش از ۱۶۷هزار مقاله از حدود ۲۵۰ نشریه است.

پوشـش موضوعی کتب و مقالات الزویر وسـیع و فراگیـر اسـت و زمینه‌هـای مختلفـی همچون کشـاورزی و علوم زیسـتی، هنرها و علوم انسـانی، بیوشیمی، ژنتیک و زیست‌شناسی مولکولی، تجارت، مدیریت و حسـابداری، مهندس شـیمی، شـیمی، علوم تصمیم‌گیری، زمین و علوم سـیاره‌ای، اقتصاد، اقتصادسنجی و مالی، انرژی، مهندسی، محیط‌زیست، ایمنی‌شناسی و میکروبیولوژی، علوم مواد، ریاضیات، پزشـکی و دندانپزشـکی، علوم اعصاب، پرسـتاری، فارماکولوژی، سم‌شناسـی و علوم دارویی، فیزیک و ستاره‌شناسی، روان‌شناسی، علوم‌اجتماعی، دامپزشکی و علوم دامی را در بر می‌گیرد.

میزان پرداخت‌هـای صورت گرفتـه برای چاپ مقاله در مجلات علمی بین‌المللی، اشـتراک مجلات مذکور و استفاده از پایگاه‌های علمی مختلف می‌تواند به عنوان یکی از شـاخص‌های تعیین‌کننده جایگاه و نقش یک پایگاه علمی نسـبت به دیگر پایگاه‌های علمی باشد. از این منظر طبق گزارش پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران در سال ۲۰۱۱ برای اشتراک مجلات پایگاه‌های مختلف علمی بالغ بر ۲۳۰میلیارد ریال به صورت متمرکز علاوه بر پرداخت‌های موردی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی پرداخت شده است که حـدود ۱۱۹میلیارد ریـال آن (۵۲درصد) مربوط به انتشارات الزویر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در وضعیت موجود الزویر به تنهایی بیش از تمامی پایگاه‌های اطلاعاتی مشابه با دانشمندان و پژوهشگران ایرانی دادوسـتد علمی دارد و بـه این لحاظ تحریم یک‌طرفه آن می‌تواند محل تامل جدی قرار گیرد.

«احمد توکلی» رییس مرکز پژوهش‌های مجلس در گفت‌وگو با «شرق»:

تحریم «الزویر» برای دانشگاه‌های کشور زیان‌بخش است

■ پایگاه و انتشارات الزویر یکی از معتبرترین نشریات علمی جهانی است که سال گذشته از سوی روسای دانشگاه‌ها تحریم شد

محمدحسین نجاتی

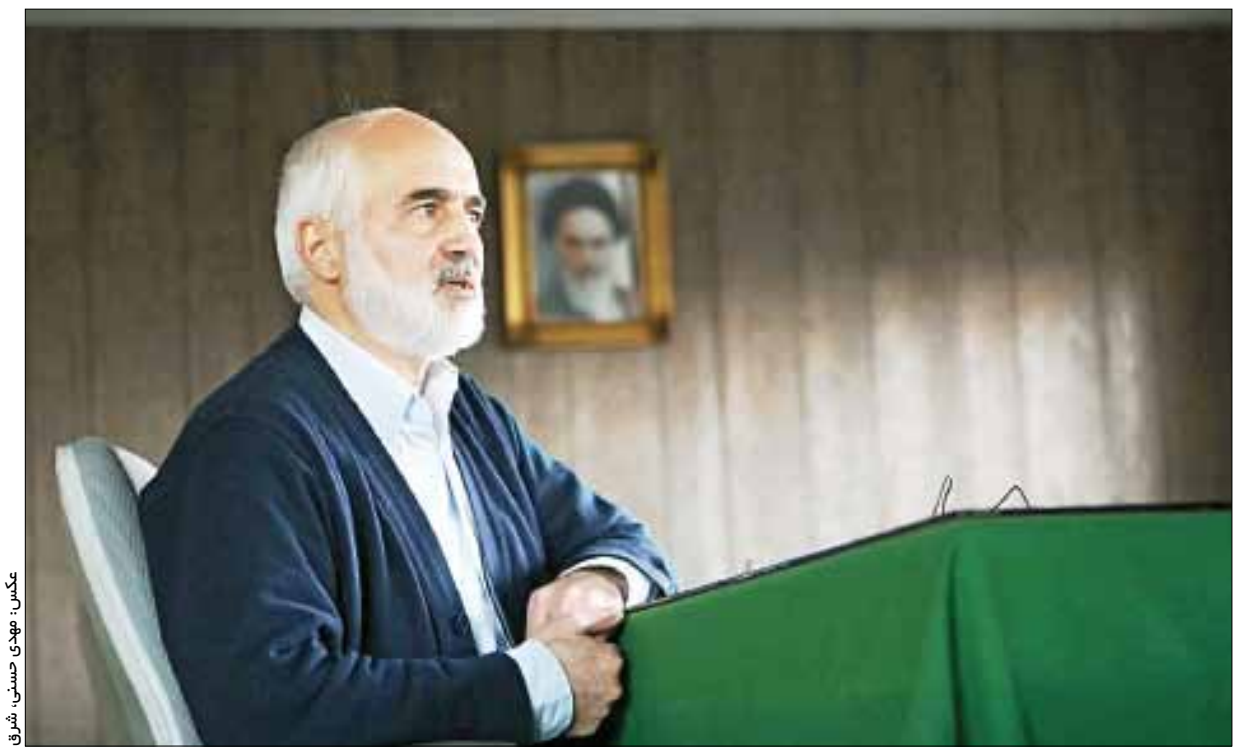
عکس: مهدی حسنی، شرق

با آغاز فعالیت دولت دهم و وزارت کامران دانشجو در وزارت علوم سیاست‌های مربوط به داد و ستدهای علمی و بین‌المللی رنگ و بوی دیگری به خود گرفت. ارسال مقالات علمی استادان و دانشگاهیان کشور مورد انتقاد محافظه‌کارانه وزارت علوم قرار گرفت، پایگاه اسـنادی جهان اسلام با محوریت وزارت علوم ایران آغاز به کار کرد و رده‌بندی استادان بر اساس تعداد مقالات علمی کم‌کم مورد بازنگری قرار گرفت. با ادامه این روند در ۲۶ مهر ۱۳۹۰ پیشـنهاد فرهاد رهبر، رییس دانشگاه تهران مبنی بر تحریم پایگاه علمی و معتبر «الزویر» به تصویب روسای دانشگاه‌های کشور رسید و گام بلندتر وزارت علوم در ادامه سیاسـت‌های خود برداشته شد. وزارت علوم پایگاه علمی‌ای را تحریم کرد که بر اساس آمارهای رسمی و دولتی بیش از ۵۲ درصد حق اشتراک دانشگاه‌های ایران را همه‌سـاله به جیـب می‌زند. به عبارت دیگر طبق گزارش پژوهشـگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران در سـال ۲۰۱۱ برای اشـتراک مجلات پایگاه‌های مختلف علمی بالغ بر ۲۳۰میلیارد ریال به صورت متمرکز علاوه بر پرداخت‌های موردی دانشـگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی پرداخت شده است که حدود ۱۱۹میلیارد ریال آن (۵۲درصد) مربوط به انتشارات الزویر است. انتشاراتی که بنا به دلایلی نظیر انجام پژوهش‌های دفاعی در دانشگاه‌های شهید بهشتی و مالک اشتر در تهران فعالیت آنها در این پایگاه را تحریم کرده است. اقدام روسای دانشگاه‌های کشور در تحریم این پایگاه علمی بیش از آنکه مورد تایید دانشجویان و محققان کشور قرار گیرد مورد انتقاد شخصیت‌ها و گروه‌های آکادمیک قرار گرفت، به حدی که برخی دانشگاهیان اقدام روسای دانشگاه‌های کشور را خودتحریمی و ناشـی از عدم آگاهی روسای دانشـگاه‌ها از تبعات این اقدام عنوان کردند. با این حال همه چیز به اینجا تمام نشد. در ادامه این نمایندگان مجلس بودند که این اقدام وزارت علوم را مورد نقد قرار دادند.

در این رابطه احمد توکلی رییس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی استاد گروه علوم اقتصادی دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی در گفت‌وگو با شرق ابعاد تازه‌ای را در رابطه با تحریم الزویر و تبعات آن مطرح می‌کند.

توکلی معتقد اسـت «طبق بررسـی‌هایی که ما در مرکـز پژوهش‌های مجلس صورت داده‌ایم، چنین اختیاری (تحریم الزویر) از حوزه مسوولیت‌های روسای دانشگاه‌ها خارج است.» او همچنین می‌گوید: سهم ایرانیان سالیانه به میزان یک‌درصد مقالات منتشرشده در جهان است و تعداد مقالات چاپ‌شده توسط دانشمندان ایرانی در مجلات الزویر نیز همین یک‌درصد است. بنابراین حتی اگر تصمیم اخیر روسای دانشگاه‌های ایران به طور کامل و جامع برآورده شود، آسیبی به الزویر وارد نخواهد شد.

آیـا تحریم پایگاه علمی «الزویر» از سـوی روسـای دانشگاه‌ها توجیه قانونی دارد یا خیر؟

طبق بررسـی‌هایی که مـا در مرکز پژوهش‌های مجلس صـورت داده‌ایم، بررسـی قوانین و آیین‌نامه‌هـای مدیریت دانشگاه‌ها نشان می‌دهد روسای دانشگاه‌ها در امور مربوط به آموزش و پژوهش تنها مسـوولیت تعیین خط مشی اجرایی دانشـگاه در قالب سیاسـت‌های علمی، آموزشی و پژوهشی دانشـگاه متبوع را برعهده دارنـد بنابراین چنین اختیاری از حوزه مسوولیت‌های ایشـان خارج است؛ علاوه بر آن مطابق با تبصره «۱» ماده (۲) آیین‌نامه ارتقای مرتبه، اعضای هیات علمی مرجع تعیین اعتبار علمی مجله‌هـای داخلی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشـکی و مرجع تعیین اعتبار مجله‌های خارجی هیات‌های ممیزه‌دانشگاهی هستند.

براین اسـاس روسای دانشـگاه‌ها تنها می‌توانند موضوع تحریم ناشـر یا ناشرانی همچون الزویر را به مراجع ذی‌صلاح پیشنهاد دهند که این پیشنهاد حسب مورد می‌تواند پذیرفته شود یا بعضا به دلایلی مورد توجه قرار نگیرد. اما اگر هم این پیشنهاد توسـط مرجع ذی‌ربط پذیرفته شـود، ناگزیر باید معطوف به آینده باشد، نه اینکه امتیاز مقالات انتشاریافته یا در دست انتشار برای ذی‌نفعان نادیده گرفته شود. ما در این زمینه سعی کردیم نظر اعضای هیات علمی و شخصیت‌های علمی کشور را هم جویا شویم که عمدتا مخالف بودند.

عمده دلایل مخالفت اعضای هیات علمی با توجه به پژوهش‌های صورت‌گرفته چه بود؟

بیشترین واکنش‌ها از سـوی انجمن‌های غیردولتی صـورت گرفت. در ابتـدا انجمن فیزیـک ایران تصمیم روسـای دانشـگاه‌های کشـور مبنی بر تحریم موسسه الزویـر را تامین‌کننده مصالح علمی کشـور ندانسـت. آنهـا عنـوان می‌کردند که این تصمیم با سیاسـت‌های راهبردی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر عدم استقبال از تحریم‌های تحمیلی و انزوایی علمی در تعارض اسـت و اقدام به تحریم از سـوی دانشگاه‌های ایران، مستقل از مطلوب بودن آن، زمانی موثر است که از طریق آن بتوان به طرف مقابل زیان قابل توجهی، بیش از خسارات وارده به طرف خودی، وارد کرد. می‌گفتند در شرایطی که سهم ایران از تولید علم جهانی، با وجود رشد چشمگیر آن در سـال‌های اخیر، هنوز حدود یک‌درصد است و مابقی آن در دیگر کشورهای جهان تولید می‌شود، کاهش داوطلبانه ارتباطات علمی ضربه گسـترده‌ای به پیشرفت علمی ما خواهد زد و به هیچ‌وجه مصالح ما را تامین نمی‌کند.

موافقان تحریم بیشتر چه نظراتی را دارند؟

آنها بیشتر عنوان می‌کنند که واکنش قاطع و مقابله‌به‌مثل در تعامل با دنیای خارج، اصل اساسی است. به‌زعم این گروه از ذی‌نفعان، اگر اقدام الزویر باعث شـده اسـت که جمعی از محققان دانشگاهی کشور از دسترسی به منابع علمی محروم شـوند، باید به راهکارهایی متوسـل شد که طرف مقابل نیز نتواند از دسـتاوردهای محققان ایرانی استفاده کند و عنوان می‌کننـد اقدام به تحریم الزویـر می‌تواند به تقویت مجلات داخلی بینجامد. استدلال دیگر این گروه آن است که مشکلات ناشـی از الزام پرداخت هزینه- که بعضا برای چاپ هر صفحه ۶۰ دلار هزینـه دربردارد- از جمله دلایل موافقان این تحریم است، به‌خصوص که از نظر عده‌ای دیگر از موافقان برای انتشار دسـتاوردهای علمی ایرانیان، «بلندگوهـای بهتری در دنیا» وجود دارد که «تعدادشـان هم کم نیست» و شاید به همین دلیل اسـت که گفته می‌شـود «آنها حتی باید به دنبال این باشند که دستاوردهای پژوهشی ایران را ترجمه کنند.»

نکته دیگر این اسـت که این تحریم آیا بیشتر به این پایگاه علمی ضربه می‌زند یا محققان ایرانی؟

طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شـورای اسلامی چاپ مقالات ایرانیان سـالیانه به میـزان یک‌درصد مقالات منتشرشـده در جهان است و تعداد مقالات چاپ‌شده توسط دانشـمندان ایرانی در مجلات الزویر نیـز همین یک‌درصد اسـت. بنابراین حتی اگر تصمیم اخیر روسـای دانشگاه‌های ایران به‌طور کامل و جامع برآورده شود، آسیبی به الزویر وارد نخواهد شد، هرچند امکان رقابت و حضور در عرصه بین‌المللی از دانشـمندان ایرانی سلب خواهد شد. از سوی دیگر مقالات علمی از سوی نویسنده یا نویسندگان به طور مستقیم به مجله مورد نظر فرستاده می‌شود و در این میان الزویر به عنوان ناشر مجله هیچ‌گونه دخالتی در چاپ شـدن یا چاپ نشدن مقاله ندارد. در این حال تحریم الزویر به معنای تحریم حدود دوهزار مجله علمی است که الزویر ناشر آنهاست.

طبق بررسی‌های شما این تحریم تا چه حدی می‌تواند محققان ایرانی را دچار مشکل کند؟

تحریم الزویر، مانع از آن می‌شود که حاصل سال‌ها تجربه دیگران به راحتی و رایگان به داخل کشور منتقل شود. علاوه بر این، تحریم الزویر محققان و دانشمندان ایرانی را از داوری علمی قوی، جدی و مجانی دانشمندان خارجی محروم می‌کند و بـه تبع آن از دقت و کیفیت کار علمی دانشـمندان ایرانی می‌کاهد. افت شدید تعداد مقالات علمی بین‌المللی (و به تبع آن کاهش جدی آمار تولید علم کشور) پیامد دیگری است که از تحریم الزویر ناشی می‌شود. ضمن اینکه این تحریم، ارتقای اعضای هیات علمی دانشگاه‌های ایران را نیز با کندی و تاخیر مواجه خواهد کرد.

این تحریم آیا می‌تواند میزان و شـدت بیشتری را به خودبگیرد؟

بله، این احتمال وجود دارد، چرا که تحریم دو دانشگاه ایرانی توسط الزویر، دسترسی این دو دانشگاه را به آخرین تولیدات علمی جهان با مانع مواجه می‌کند. اما تحریم الزویر توسـط دانشگاه‌های ایران، با سلب امکان دسترسی از همه پژوهشگران و دانشمندان کشـور این نارضایتی را به جامعه علمی کشور تعمیم می‌دهد، در شـرایطی که مسبب این نارضایتی، دیگر نه الزویر، بلکه وزارت علوم و روسای دانشگاه‌های ایران هستند. این نارضایتی می‌تواند شکل حادتری نیز به خود بگیرد و آن اینکه الزویر در اقدامی متقابل دسترسی تمامی دانشگاه‌های ایران را به انتشارات خود مسدود کند.

در داخل کشور شما اطلاعی دارید که تصمیم گرفته شده جنبه عملیاتی نیز به خود گرفته است یا خیر؟

هرچند تحریم الزویر توسط روسای دانشگاه‌های تهران با هدف مقابله‌به‌مثل و حمایت از دانشگاه‌های تحریم‌شده اتخاذ شده اسـت ولی تاکنون اقدامی مبنی بر عملیاتی کردن آن از سوی وزارت علوم صورت نگرفته است.

شاید تصمیم روسای دانشگاه‌های تهران درخصوص تحریم الزویر متضمن این پیام به دنیاست که ما نیز می‌توانیم در برابـر اقدامات ناعادلانه و غیرعلمی دشـمنان عمل متقابل داشته باشیم امـا اعلان این تصمیم دربرگیرنده آثار مثبت سیاسـی در سـطح بین‌الملل و موجـب تقویـت قـدرت چانه‌زنی مسـوولان ایرانی در برابر طرف مقابل بوده است، همچنین با توجه به اینکه در عصر حاضر علم مظهر اقتدار است بنابراین امکان انفکاک آن از سیاسـت وجـود نـدارد. بنابراین بجاسـت که مسوولان در برابر تهدیدات و اقدامات متخاصمانه خارجیان با اقتدار، توان، تدبیر، درایت و هوشمندانه برخورد کنند.

سهم ایرانیان سالانه به میزان یک‌درصد مقالات منتشرشده در جهان است و تعداد مقالات چاپ‌شده توسط دانشمندان ایرانی در مجلات الزویر نیز همین یک‌درصد است. بنابراین تحریم آسیبی به الزویر وارد نخواهد کرد. همچنین چنین اختیاری (تحریم الزویر) از حوزه مسوولیت‌های روسای دانشگاه‌ها خارج است

تحریمی که از سـوی روسای دانشگاه صورت گرفت به شـکل واکنشی بود، تحلیل منطقی شـما از نتایج آن چیست؟

تعامل دانشمندان، دانشگاهیان و دانشجویان ایرانی با الزویر بیشتر به دلیل وسعت دامنه فعالیت و امکاناتی است که این نهاد در سراسـر جهان در اختیار دارد. اسـتفاده از پایگاه‌های اطلاعات علمی الزویر، کار تحقیق را بر محققان آسان می‌کند. کثرت مجلات علمی منتشره توسط الزویر، چاپ مقالات علمی اعضای هیات علمی و دانشـجویان ایرانی را که از محدودیت نشـریات علمی داخلی رنـج می‌برند یا تحت‌تاثیـر الزامات دانشـگاهی به نشـر مقاله در مجلات خارجی ملزم هستند در مجلات خارج از کشـور تسـهیل می‌کند. امکان عضویت در هیات‌هـای داوری مقالات و کتاب‌های در حال انتشـار را برای دانشمندان ایرانی و اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها فراهم می‌کند، که با این همه در شرایطی که ایران بنا بر اعلام مقامات رسمی طی سـال‌های اخیر به بالاترین میزان رشد تولیدات علمی در جهان دسـت یافته اسـت و مبتنی بر اهداف سند چشـم‌انداز باید تا ۱۴ سال آینده به رتبه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه آسیای غربی دست پیدا کند، بسیار حایز اهمیت است.

اقدام الزویر به تبعیت از تصمیمات سیاسـی دولت‌های آمریکا و اتحادیه اروپا در حالی صورت می‌گیرد که بنا بر کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های بین‌المللی، دسترسی آزاد و یکسـان به اطلاعات برای تمامی کشـورهای عضو سازمان ملل متحد حقی طبیعی محسوب شده اسـت. بر همین اساس هم هست که رییس انجمن فیزیک ایران در نامه‌ای به عنوان مدیریـت «الزویر» این اقدام را مغایر با اصول متعارف دانشـگاهی و همزیسـتی علمی و بین‌المللی دانسته و لغو این تصمیم را خواسـتار شده است. از نظر رییس انجمن فیزیک ایران اقدام موسسه انتشاراتی الزویر، اقدامی «غیرحرفه‌ای و مصداق نقض میثاق متعارف و عرف شناخته‌شده بین‌المللی در تبادل آزاد اطلاعات علمی به عنوان میراث مشترک بشریت» است و به همین لحاظ آن انجمن از تمامی انجمن‌ها و تشکل‌های علمی داخلی، جامعه دانشگاهی کشور، به‌ویژه اعضای هیات علمی و مدیریت در دانشگاه مشمول تحریم درخواست کرده است که از همه اهرم‌های قانونی و رویه‌های عرفی علمی جهانی برای رفع این تبعیض استفاده کنند.

در مجموع شما این اقدام را دارای منفعت می‌دانید یا متحمل زیان به دانشگاه‌ها؟

ارزیابـی هر اقدام، علی‌القاعده باید با توجه به خالص آثار و پیامدهای آن اقـدام صورت گیرد. به بیان دیگر در صورتی که اجرای یک تصمیم- اقدام- اثربخش نباشـد، پرداختن به آن بیهوده است و حداقل نتیجه اقدام بیهوده دست نیافتن به منفعت مورد انتظار است، هرچند زیان‌بخش بودن اقدام بیهوده بیش از منفعت نداشتن آن محتمل است.

در همیـن ارتبـاط توجه به سـهم تولید علم ایـران در قیـاس با تولیـد علم جهـان کـه از ۰/۲۹درصد در سـال ۱۳۸۲ (۲۰۰۳میـلادی) بـه ۱/۲۷درصـد در سـال ۱۳۹۰ (۲۰۱۱میلادی) رسـیده اسـت، تامل‌برانگیز اسـت، چرا که بزرگ‌تریـن مولفه این رشـد جالـب توجه، شـمار مقالات چاپ‌شده در مجلات علمی بین‌المللی است. تحریم اعلام‌شده از سوی روسای دانشگاه‌ها معطوف به چاپ مقالات محققان و دانشـمندان ایرانی در مجلات الزویر اسـت، اما استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی آن همچنان برای دانشگاهیان ایران- جز در دو دانشگاه تحریم‌شـده از سوی الزویر- امکان‌پذیر است، مگر اینکه الزویر نیز در آینده به مقابله به مثل با تصمیم روسای دانشگاه‌های ایران بپردازد. جایگزینی مجلات علمی خارجی دیگر به جای مجلات الزویر، به‌خصوص اگر هم‌سطحی مجلات مطمح نظر باشد به سادگی امکان‌پذیر نیست، که اگر جز این بود دانشـمندان ایرانی هیچ‌گاه پرداخت هزینه‌های نسـبتا گزاف چاپ در الزویر را تقبل نمی‌کردند و به رقبای آنها روی می‌آوردند.

شما این رویکرد را که عنوان می‌شود مجلات داخلی می‌تواننـد جایگزینی برای این پایگاه شـوند درسـت و منطقی‌می‌دانید؟

جایگزینی مجلات علمی- پژوهشی داخل کشور به جای مجلات علمی تحریم‌شده حداقل در کوتاه‌مدت موضوعیت ندارد، زیرا اولا میزان ارجاع، تعیین‌کننده ارزش مقاله اسـت و انتشـار مقاله به زبان فارسـی بسـیاری از دانشـمندان و دانشگاهیان خارج کشور را از دسترسی به مقالات دانشمندان و دانشـگاهیان ایرانی باز می‌دارد، ثانیا تعداد مجلات علمی- پژوهشـی در داخل کشـور چه بـه لحاظ تعـداد و چه به لحاظ دربر گرفتن رشـته‌های مختلف علمی محدود است و پاسخگوی تعداد رو به رشد مقالات نمی‌تواند باشد، به‌خصوص که در حال حاضر نیز انتشـار مقاله در یک نشـریه علمی- پژوهشی داخل کشور بعضا بیش از یک سال طول می‌کشد.

نکته دیگر آن است که مساله تولید علم از انتشار و ترویج آن جداست. بر این اساس دانشمندان و دانشگاهیان ایران در عین تحریم الزویر می‌توانند همچنان با سـرعت به تولید علم ادامه دهند، اما باید توجه داشته باشند که اولا این علم تولیدشده باید «علم نافع» برای جامعه ایران باشد والا بعید است که بی‌امکان نشر بتواند مورد استفاده خارجیان قرار گیرد. ثانیا باید پذیرفت که رتبه کشور در ارزیابی‌های بین‌المللی مخدوش شود و کسب جایگاه بیسـت و دوم در تولید علم جهانی و رتبه اول در رشد تولیدات علمی ارزش و به تبع آن افتخارآفرین تلقی نشود، ثالثا در آیین‌نامه‌های آموزشی و ارتقای فراغت از تحصیل دانشجویان از یک‌سـو و ارتقای اعضای هیات علمی از سوی دیگر به نشر مقاله در مجلات خارجی منوط و موکول نشود.

عکس: میلاد پیامی، شرق

آرشیو

در تحریم «الزویر» به دنبال چه هستیم؟

■ **یـک آبان ۱۳۹۰، شـبکه خبر دانشـجو:** بسـیج دانشجویی پردیس دانشکده‌های فنی دانشگاه تهران در نامـه‌ای به دکتر رهبر، نسـبت بـه تحریم پایگاه علمی الزویر واکنش نشان داد. بعد از نامه روز گذشته بسیج دانشجویی دانشگاه تهران و علوم پزشکی تهران خطاب به اعضای شورای‌عالی انقلاب فرهنگی، بسیج دانشجویی پردیس دانشکده‌های فنی دانشگاه تهران نیز در پی اخبار منتشره درخصوص تحریم انتشارات الزویر نامه‌ای به دکتر «فرهاد رهبر»، رییس دانشگاه تهران نوشـت. متن کامل این نامه به این شرح است: طی اعـلام خبرگزاری‌ها، به پیشـنهاد حضرت‌عالی و تصویب شـورای روسای دانشـگاه‌ها، پایگاه علمی «الزویر» تحریم شـده و هیات ممیزی دانشگاه‌ها در صورت مشـاهده مقالات علمی در این پایگاه امتیاز پدیدآورنـدگان را منفی و صفر قلمـداد خواهد کرد. گرچه این تصمیم در پی اقدام خلاف اخلاق آکادمیک انتشارات الزویر در تحریم دو دانشگاه ایرانی و مبتنی بر نیات خیری اتخاذ شده است، لیکن در این میان طرح نکاتی چند ضروری به نظر می‌رسد: آیا بهتر نیست به جـای تحریم یک پایگاه علمی مانند الزویر، به دنبال جلوگیری از اشتهای روزافزون چاپ مقاله در مجلات تحت نمایه ISI باشیم؟

امضای تحریم «الزویر» به مرز ۱۰هزار رسید

■ **۲۷ مهر ۱۳۹۱، خبرگزاری مهر:** با گذشـت چهار ماه از درخواست یکی از ریاضیدانان دانشگاه کمبریج برای تحریم کردن مجله هلندی الزویر که از ماه ژانویه گذشـته آغاز شـد در حال حاضر بـا حمایت حدود ۱۰هزار نفری روبه‌رو شده است. محققان سراسر دنیا متحدانه به جنبش تیموتی گاورز، ریاضیدان دانشگاه کمبریـج و برنده مدال «فیلـدز» ۱۹۹۸ (مدالی که هر چهار سال یک‌بار به برترین ریاضیدانان دنیا اعطا می‌شود) پیوستند تا نسبت به حق اشتراکی که در این سایت از اعضا برای ارایه مطالب علمی دریافت می‌شود اعتراض کنند. این تحریم مستقیم مجله هلندی الزویر را بـرای دریافت هزینه‌های سـنگین به عنوان حق عضویت هدف گرفته است.

نتیجه درخواست روسای دانشگاه‌ها برای تحریم «الزویر»

■ **۲۶ اسفند ۱۳۹۰، خبرگزاری مهر:** معاون پژوهشی و فناوری وزیر علوم با اشاره به آخرین وضعیت تحریم الزویر تاکید کرد که مسـایل مربوط به الزویر در حال پیگیری اسـت و اگر قرار بـه تحریم این پایگاه علمی باشد این تحریم در سـه گام صورت می‌گیرد. محمد مهدی‌نژاد نوری گفت: هنوز در حالت کنش و واکنش و منتظر پاسخ‌های این پایگاه علمی هستیم و تحریم قطعی الزویر تا حد زیادی وابسته به دریافت پاسخ‌های آنـان اسـت. وی با بیـان اینکه در حـال حاضر تمام دانشگاه‌های کشور به اطلاعات الزویر دسترسی دارند، تاکید کرد: تنها دو دانشگاه شهیدبهشتی و مالک‌اشتر دسترسی به این پایگاه ندارند و سایر دانشگاه‌ها که در گذشـته از این پایگاه خرید کرده‌اند به آن دسترسـی دارند. معاون پژوهشی و فناوری وزیر علوم درباره آخرین وضعیت رسیدگی به تقاضای روسای دانشگاه‌های کشور درخصوص تحریم الزویر، خاطرنشان کرد: نه‌تنها روسا بلکه معاونان دانشگاه‌های کشور در گردهمایی‌هایی که حضور داشتند خواستار تحریم الزویر هستند و نتیجه درخواسـت آنان بعد از پیگیری‌هـای ما به نحوه ادامه همکاری با این پایگاه علمی بستگی دارد.

انحراف در بخش علمی کشور با خودتحریمی

■ **۲آبان ۱۳۹۰، تابناک:** پایگاه علمی الزویر بنا بر طرح ارایه‌شـده از سوی فرهاد رهبر، رییس دانشگاه تهران و رای بیشـتر روسای دانشـگاه‌ها و اعضای بلندپایه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تحریم شد و هیات ممیزی دانشگاه‌ها در صورت دیدن مقالات علمی در این پایگاه، امتیاز پدیدآورندگان را منفی و صفر قلمداد خواهند کـرد. در این‌باره، «ناصر انصاری‌پور»، محقق فوق دکترای موسسـه تحقیقات سرطانی انگلستان، در گفت‌وگـو با «تابناک»، چند نکته مهم را یادآوری کرده است:

۱. الزویر (Elsevier) یک ناشـر بین‌المللی است که نزدیک دوهـزار ژورنال یا مجله علمی را به چاپ می‌رساند که بیشتر این ژورنال‌ها دارای ضریب تاثیر بالایی هستند؛ یعنی به‌طور تقریبی، از هر شش ژورنال علمی در دنیا، یکی از آنها توسـط این ناشر به چاپ می‌رسد.

۲. افـرادی که کمترین اطلاعی نسـبت به چاپ مقاله علمی دارند، می‌دانند که مقالات باید مستقیم به ژورنال مورد نظر فرستاده شود و ناشر (همچون الزویر) هیچ‌گونه دخالتی در چاپ کردن یا نکردن آن ندارد؛ در نتیجه، تحریم یک ناشر، کاری کاملا غیرمنطقی و غیرعقلانی اسـت چون در این صورت نزدیک دوهزار ژورنال علمی را تحریم کرده‌ایم.

۳. بر پایه آخرین آمار از موسسـه اطلاعات علمی (ISI)، ایـران در سـال ۲۰۰۸ از همه مقالات علمی چاپ‌شـده در دنیا، سهمی حدود ۱/۰۲درصد را از آن خود کرده اسـت که در جای خود سـتودنی است و به آن خواهم پرداخت، بنابراین بر پایه تحلیل رییس دانشگاه تهران، در عرصه بین‌المللی، بیگانگان مشغول سـاختن ۹۹درصـدی «قصر» ما هسـتند و ما تنها یک‌درصد برای بیگانگان «خشت» تولید کرده‌ایم!